

Abduvaliyev Maxamatjon Arabovich
Andijon davlat chet tillari instituti professori, filologiya fanlari doktori (DSc),

**LINGVOKULTURULOGIYANING NAZARIY VA METODOLOGIK
ASOSLARI XUSUSIDA**

Annotatsiya: Mazkur maqolada antropotsentrik tilshunoslikning istiqbolli yoʻnalishlaridan biri linvokulturologiyaning yuzaga kelish omillari, rivojlanish bosqichlari, uning tarmoqlari va maktablari haqida soʻz boradi. Linvokulturologiyaning fan sifatida umumnazariy masalalari, madaniy semaga ega lingvokulturemalarni tadqiq etish metodologiyasi sohaning koʻzga koʻringan vakillari ilmiy ishlari tahlillari orqali ochib berilgan. Milliy-madaniy sema tashuvchi ingliz, oʻzbek va rus tillaridagi frazeologik birliklari tahlili orqali til, inson va madaniyat munosabatlari, ulardagi umumiy va xususiy jihatlar koʻrsatib berilgan.

Kalit soʻzlar: linvokulturologiya, interaktiv tendentsiyalar, lingvomadaniy, konsept, muloqot, etnos, ijtimoiy guruh, diaxron linvokulturologiya.

Абдувалиев Махаматжон Арабович
**Профессор Андижанский государственный институт иностранных
языков, доктор филологических наук (DSc)**

**О ТЕОРЕТИЧЕСКИХ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ОСНОВАХ
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИИ**

Аннотация: Данная статья посвящена исследованию факторов возникновения и этапов развития лингвокультурологии как самостоятельная отрасли антропоцентрической лингвистики раскрытию общетеоретические вопросы лингвокультурологии, методы исследования лингвокультурем имеющие культурные семы посредством анализа научных работ представителей данной отрасли лингвистики. Через анализ фразеологизмов английского, узбекского и русского языков, несущих национально-культурные семы, показаны взаимоотношения языка, человека и культуры, их общие и особенные стороны.

Ключевые слова: лингвокультурология, интерактивные тенденции, лингвокультурный, концепт, коммуникация, этнос, социальная группа, диахронический лингвокультурология.

Abduvaliyev Maxamatjon Arabovich
Professor Andijan State Institute of Foreign Languages,
Doctor of Philology (DSc)

**ON THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS
OF LINGUOCULTUROLOGY**

Abstract: *The article is devoted to the study of the factors of emergence, stages of development, its branches and schools of linguoculturology as one of the promoting directions of anthropocentric linguistics. The general theoretical issues of linguoculturology as a science, the methodology of researching linguoculturemes with cultural semes are revealed through the analysis of the scientific works of prominent representatives of the field. Through the analysis of phraseological units in English, Uzbek and Russian languages, which carry national-cultural semes, the relations of language, human and culture, their common and special aspects are shown.*

Key words: *linguoculturology, interactive trends, linguo-cultural, concept, communication, ethnos, social group, diachronic linguoculturology.*

Kirish. Madaniyatlararo muloqot jarayonlari miqyosi yanada kengayib va chuqurlashib borayotgan bugungi kunda muloqot vositasi vazifasini bajaruvchi til birliklarining lingvomadaniy jihatlarini inson omili bilan bog'liq ravishda o'rganishga bo'lgan qiziqish qizg'in pallaga kirdi desak, mubolag'a bo'lmaydi. V.I.Karasikning haqli ta'kidlashicha, bu hol dunyoviy muammolarni tezkor globallasuvi, turli xalqlar xulq-atvori va muloqotida universal va maxsus jihatlarini hisobga olish zarurati; gumanitar fanlar rivojida obyektiv integrativ tendensiyaning mavjudligi, lingvistlar tomonidan bilimning aralash tarmoqlari (psixologiya, sotsiologiya, etnografiya, kulturologiya, politologiya va boshqalar) vakillari erishgan natijalarni egallab borish zarurati; lingvistik bilimlarning amaliy tomonlari, talab, reklama va siyosiy ta'sir amaliyotiga ommaviy axborotning kommunikativ sohasiga to'g'ridan-to'g'ri chiquvchi jamoaviy tajriba vositasi sifatida tushunish kabi qator sabablar bilan izohlanishi mumkin. Bizningcha, dunyoda o'zga tillarni o'qitish va o'rgatishga bo'lgan qiziqish keng tus olganligi, til hodisalarining madaniy komponentlarini ham nazardan chetda qoldirmaslikni talab etayotganligi va bunday yondashuv turli millatlar va etnoslar bir-birlarini oson, tez tushunishlari, kommunikativ maqsad to'la va samarali ro'yobga chiqishiga sabab bo'luvchi muhim omil ekanligi ham yuqoridagilar qatoridan o'rin olishini taqozo etmoqda.

XX asrning 90-yillarida lingvokulturologiya antropotsentrik tilshunoslikning alohida mustaqil yoʻnalishi maqomiga ega boʻldi. Lingvokulturologik tadqiqotlarning diqqat markazidan til-inson-madaniyat munosabatlari oʻrin olgan boʻlib, u tilshunoslikdagi antropotsentrik paradigma mahsuli sifatida namoyon boʻldi.

Adabiyotlar. Shuni taʼkidlash joizki, mavzu jahon tilshunosligida batafsilroq oʻrganilgan. Rus tilshunosligida N.Z.Gadjiyeva, L.S.Barxudarov, D.A.Shteling, N.P.Perfileva, I.V.Vaseva-Kadinkova, N.A.Jdanov, V.I.Semenov, V.A.Beloshapkova, Ye.A.Zemskaya, I.G.Miloslavskiy, M.V.Popov, R.M.Grechishnikova, L.I.Kameneva, A.F.Mixalev, N.I.Goncharenko, A.A.Vasil'eva, I.E.Namakshtanskaya, L.T.Jukova, L.N.Isakova; ingliz tilshunosligida L.G.Kimbal, X.Poutsma, R.Kverk, R.A.Klouz; oʻzbek tilshunosligida A.N.Kononov, Gʻ.A.Abdurahmonov, M.A.Asqarova, R.R.Sayfullayeva, Gʻ.M. Xoshimov, M.A.Abduvaliev; qozoq tilshunosligida X.M.Esenov, tojik tilshunosligida D.T.Tadjiev, qoraqalpoq tilshunosligida A.Umarovlarning qarashlari oʻz aksini topgan va bu borada muayyan ilmiy natijalarga erishilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda komponent va transformatsion tahlil metodlari bilan bir qatorda, demografik tahlil, kuzatish va izohlash kabi tarkibiy usullar, shuningdek, tarixiy kontekstli tahlil, va assotsiativ eksperimental usullardan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. Lingvokulturologiyaning bugungacha boʻlgan rivojlanish davrini uch bosqichga boʻlish mumkin. Uning rivojidadagi birinchi bosqich lingvokulturologiyaning fan sifatida shakllanishiga turtki boʻlgan V.Humboldt, A.A. Potebnya, X.Glins, X.Xols, U.D.Uitni, D.U.Pauell, D.Xaymz, G.Brutyan, E.Sepir, O.B.Uorf va boshqalarning nazariy qarashlari bilan bogʻliq boʻlsa, ikkinchi bosqich lingvokulturologiya tilshunoslikning alohida mustaqil yoʻnalishi maqomiga ega boʻlish davri boʻlib, ushbu davrda fanning nazariy va metodologik asoslari yuzaga keldi. Ushbu fan rivojining uchinchi bosqichi

lingvistika va madaniyatshunoslik hamkorligiga asoslangan fundamental fan va uning 5 ta muhim yo'nalishlari doirasida amalga oshirilayotgan tadqiqotlar bilan bog'liq. V.A.Maslova lingvokulturologiyaning quyidagi mustaqil yo'nalishlarini sanab farqlaydi:

1. Ma'lum ijtimoiy guruh, etnosning madaniy jihatdan yorqin rivojlangan davri, ya'ni aniq lingvomadaniy vaziyatni tadqiq etuvchi lingvokulturologiya;
2. Diaxron lingvokulturologiya, ya'ni ma'lum bir etnosning ma'lum vaqt oralig'idagi lingvomadaniy holatidagi o'zgarishlarni o'rganuvchi tarmoq;
3. Turli, leksik o'zaro bog'langan etnoslarning lingvomadaniy xususiyatlarini tadqiq etuvchi qiyosiy lingvokulturologiya;
4. Rivojlanish bosqichiga kirishayotgan chog'ishtirma lingvokulturologiya;
5. Lingvomamlakatshunoslik bo'yicha lug'atlar tuzish bilan shug'ullanuvchi lingvomadaniy leksikografiya.

O'tgan asrning oxirlariga kelib, lingvokulturologiyaning mazkur yo'nalishlarining taraqqiyoti madaniyat konstantlarini chetdan kuzatuvchi nuqtai nazaridan diaxronik aspektda o'rganuvchi X.S.Stepanov, turli etnoslar rivojining turli davrlariga xos matnlarda uchraydigan universal madaniy terminlarni tashqi kuzatuvchi nuqtai nazaridan tadqiq etuvchi N.D.Arutyunova, frazeologizmlarning madaniy semantikasini til va madaniyat munosabatlari asosida sinxron aspektda o'rganuvchi V.N.Teliya, leksik birliklar lingvomadaniy xususiyatlari aks etgan lug'atlar yaratishning nazariyasi va amaliyoti bilan shug'ullanuvchi V.V.Vorobyev, V.M.Shaklein va boshqalar maktablari va B.Valdenfelds; G. Palmer, A.Vejbitstkaya, Y.L.Vaysgerber, Y.Bartminskiy, E.Kassiyer, V.I.Karasik, L.Vayngar, A.Kroyber, K.Klukxon, D.Xaymz, B.Malinovskiy, Yu.P.Solodub, I.G.Olshanskiy, B.A.Paraxonskiy, I.A.Podyukov, Yu.M.Lotman, D.S.Lixachev, A.N.Leontyev, D.O.Dvorovolskiy, V.B.Kasevich, A.P.Babush-kin, Z.X.Bijeva, Ye.M.Vereshagin, V.G.Kostomarov, V.A.Maslova, N.A.Krasavskiy, D.B.Gudkov, L.Mikulina, M.A.Kuminich, M.Umarxo'jayev, D.Xudoyberganova, M.Murodov, U.Qoraboyev, D.A.Rustamov, G.K.Odilova kabi olimlarning dissertatsiyalari, ilmiy risolalari, o'quv adabiyotlari va maqolalarida lingvokulturologiya va uning

muammolari, xususan, til va madaniyat munosabatlari bilan bog‘liq masalalar atroflicha tadqiq etilgan.

Madaniyat fenomeni etnografiya, falsafa, sotsiologiya, adabiyotshunoslik kabi qator fanlarning namoyandalari tomonidan turlicha talqin etilishiga qaramasdan, til va madaniyatning o‘zaro aloqadorligi borasida ular yakdil ekanligini kuzatish mumkin. XIX asrning 30-yillarida V.Humboldtning til va madaniyat fenomeni bir-birlari bilan o‘zaro bog‘liqligi haqidagi qarashlari lingvistik nisbiylik nazariyasi yuzaga kelishida muhim ahamiyat kasb etdi. O‘tgan asrning birinchi yarmida AQSh tilshunosligidagi antropologik yo‘nalish namoyandalaridan biri Benjamin Uorf lingvistik determinizm nazariyasiga asos soldi. Uning asosida E.Sepir g‘oyalari yotadi. Aslida lingvistik nisbiylik nazariyasi haqidagi g‘oya E.Sepirning “Lingvistikaning fan sifatidagi maqomi” nomli maqolasida o‘z aksini topgan. E. Sepir shunday yozadi: “Biz olamni ko‘ramiz, eshitamiz va umuman uning interpretatsiyasidagi bizning tanlov asosan jamiyatimizning lisoniy odatlari tomonidan belgilanadi va biz uni ayni o‘shanday qabul qilamiz. E.Sepir nazariyasini rivojlantirgan holda B.Uorf shunday fikrni bildiradi: “Biz tabiatni ona tilimiz tomonidan aytilgan yo‘nalishda bo‘laklarga ajratamiz”.

Yuqoridagi qarashlar mualliflari madaniy farqlarning asosiy sababini tillarning milliy o‘ziga xosligida deb biladilar. Ushbu nazariyaning davomchilaridan biri F.Boas ham boshqa madaniyatlarni ularning tiliga murojaat qilmasdan turib tushunish mumkin emasligini ta’kidlagan edi.

D.Xayms til va madaniyat munosabatlariga etnografik so‘zlashuv, etnografik muloqot nuqtai nazaridan yondashadi. Uning fikricha, har qanday o‘zga yurt, o‘zga faoliyatda maqbul va samarali tarzda qatnashish uchun ularning verbal xulqi haqidagi bilimlarga ega bo‘lish kerak.

XX asrning oxiridan boshlab lingvokulturologiya alohida va mustaqil tilshunoslik yo‘nalishi sifatida faol rivojlanish bosqichiga kirdi. Rus olimasi V.N. Teliyaning to‘g‘ri ta’kidlashicha: “Lingvokulturologiya inson haqidagi fanning antropologik paradigmaticasining mulki bo‘lib, uning tortish markazida madaniyat fenomeni turadi.

V.V.Vorobyov esa quyidagicha ta'rifni taqdim etadi. "Lingvokulturologiya milliy madaniyatni tilda aks etish muammosini o'rganuvchi tilshunoslik aspekti va semasi bo'limidir".

"Zamonaviy lingvokulturologiya madaniyat obyektlarini tilda representatsiyasi usul va vositalarini, u yoki bu xalq mentalitetini tilda o'ziga xos namoyon bo'lishi, til birliklari ari semantikasida qadriyatli mazmun kategoriyalarining ifodalanish qonuniyatlarini o'rgatuvchi ilmiy fandir".

Gap lingvokulturologiyaning fan sifatidagi maqomi haqida ketar ekan, Ye.I.Zinovyeva shunday haqli fikrni bildiradi: "Ba'zi bir tadqiqotchilarning lingvokulturologiyani kognitiv lingvistika, etnolingvistika yoki sotsiolingvistikaning bir bo'limi sifatida ular tarkibiga kirishi borasidagi qarashlari to'g'ri emasdek tuyuladi. Ushbu holatda gap umumiy obyekt, turli tadqiqot predmetlariga ega fanlar kesishuvi haqida ketishi mumkin". Demak, madaniy axborotni o'zida to'plovchi va yetkazuvchi til, madaniyat va uni til yordamida yaratuvchi inson o'rtasidagi munosabatlar lingvokulturologiyaning obyekti sifatida namoyon bo'lsa, madaniyatdagi ramziy, etalon, obrazli-metaforik ma'noga ega inson arxetipik va prototipik tafakkuri natijalarini umumlashtiruvchi mif, afsona, qadriyatlar, urf-odatlar, folklor va diniy diskurslar, she'riy va prozaik badiiy matnlarda, frazeologizm, metaforalar, ramz va paremiyalar (maqol va matallar) kabilarda ifodasini topgan til birliklari uning predmetini tashkil etadi.

Til, madaniyat va uning subyekti bo'lgan inson o'rtasidagi munosabatlar serqirra va murakkab bo'lib, ularning asl tabiati, vazifasi va mohiyatini yagona bir metod, yechim, usul orqali ochib berish amri mahol. Aynan shunday qarash tarafdorlari tadqiqot maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda lingvokulturologik tadqiqotlarda lingvistik, lingvokulturologik, sotsiologik va boshqa metodlardan foydalanib ish ko'rishni tavsiya etadilar. Masalan, V.V.Vorobyev Lingvokulturema (maydon)lar sistemasini, ulardagi ichki va tashqi semantika, paradigmatic va sintagmatic munosabatlar, shuningdek, bunday sistemalarni turli tillar va madaniyatlar qamrovidagi munosabatlarni tadqiq etishda semantik (lingvokulturologik) maydon, kontekstual (distributiv), komponent, kontrastiv,

statistik tahlillarga asoslanib tasvirlash, badiiy asar tilining tahlili va boshqalardan samarali foydalanganligini alohida ta'kidlash mumkin.

V.A.Maslova bu toifa izlanishlarda kontent tahlil, freym tahlil, narrativ tahlil, maydon etnografiyasi (tasvirlash, tasniflash, ochiq intervyu, madaniyatni lingvistik rekonstruksiyalash kabi metodlardan va eksperimental kognitiv lingvistika yoki psixosotsio-madaniy eksperiment interpretatsiya usullaridan foydalanish mumkinligini ta'kidlaydi.

Lingvokulturologiya o'rganadigan birliklar borasida turlicha fikrlar mavjud. Bugungi kun lingvokulturologiyasida bunday birliklar turli-tuman bo'lib, ular quyidagilardan iborat: logoepistema, lingvokulturema, konsept, lingvomadaniy konsept, lingvosapientema. Logoepistema termini grek tilidan "so'z" va "bilim" so'zlari qovushuvidan paydo bo'lib, uning asl mazmuni til birligida saqlanayotgan "bilim"dir.

Ye.M.Vereshagin, V.G.Kostomarov fikriga ko'ra, logoepistemalar biron-bir pretsedent matn (diskurs, bilim, voqea, fakt)ga aloqador ramz bo'lib, u so'z yoki so'z birikmasi, frazeologizm yoki klishe, metafora yoki allegoriya kabi lingvistik kategoriyalarga teng emas. Ular til va madaniyatga xos bo'lib, ular matnlarni eslashga majbur etuvchi simvol ortidagi signallardir. Lingvokulturema terminini ilmiy muloqotga V.V.Vorobyev olib kirgan bo'lib, u tasvirlashning asosiy birligi sifatida mazmun va ifoda shakllariga egaligi, uning tarkibida til segmentlaridan tashqari mos belgi orqali reprezentatsiyalashgan madaniy segmentlar ham mavjudligini ta'kidlaydi. "Lingvokulturema, V.V.Vorobyevning yozishicha, lingvokulturologik maydon birligi bo'lib, belgi ma'no va madaniyat predmetlari sinfi haqidagi muvofiq tushunchalarni o'z ichiga oladi". Lingvomamlakatshunoslik fanining darg'alari Ye.M.Vereshagin va V.G.Kostomarov til va madaniyat munosabatlaridagi ko'p sonli faktlarni lingvosapientema orqali birlashtirishga harakat qilganlar. Ularning fikricha, uning asosida leksik fond va nutqiy xulq taktikasi yotadi. U nima uchun va qanday qilib, inson sotsial model asosida harakat qiladi (gapiradi), nima uchun va qanday qilib inson nutqiy xulq taktikasiga tayanib ish ko'radi, nima uchun va qanday qilib inson o'z nutqini leksik fondga tayanib

tashkillaydi kabi aniq natijalarga olib keluvchi yo'l. Lingvokulturologiya tilshunoslikning maxsus fan yo'nalishi sifatida o'zining qator tushunchalar nomenklaturasiga ega bo'ldi. Masalan, lingvokulturema, lingvokulturologik paradigma, madaniyat konteksti, madaniyat tili, madaniy semalar, madaniy konseptlar, madaniy konnotatsiya, madaniy axborot va boshqalar.

Har qanday milliy tilda o'z aksini topgan ijtimoiy normalar, qadriyat, urf-odatlar, madaniyatning subyektiv elementlari lingvomadaniy konseptlar nomi bilan atalmoqda. Ye.I.Zinovyeva lingvomadaniy konseptni quyidagicha tavsiflaydi: "Lingvomadaniy konsept til, tafakkur va madaniyatni kompleks reprezentatsiyalashga yo'naltirilgan shartli mental birlikdir".

Boshqa so'zlar bilan aytganda, madaniyatning biror bo'lagi haqidagi bilimlar majmui konsept tafakkurda mavjud bo'lib, madaniy belgi xususiyatlar konsept semantikasini belgilab beradi va madaniy konsept til va nutqda obyektivlashadi.

S.G.Vorkachev e'tiroficha, lingvomadaniy konseptning mazmun plani kamida ikki semantik belgilar qatorini o'z ichiga oladi. Birinchidan, uning tarkibiga uni lisoniy voqelantiruvchilar uchun umumiy bo'lgan semalar kiradi va leksik-semantik paradigmani va uning tushunchaviy yoki prototipik asosini shakllantiradi. Ikkinchidan, uning tarkibiga hech bo'lmaganda uni voqelantiruvchilarning bir qismiga xos semantik belgilar lingvomadaniy etno-semantik o'ziga xosliklari til egalarining mentaliteti yoki milliy til shaxsining mentaliteti bilan bog'liq bo'ladi. Har qanday madaniy konsept lisoniy verbalizatorlardan biri orqali lisoniy manzara oladi. Verbalizatorlardan biri dominanta, ya'ni konsept nomini atovchi asosiy birlik so'z maqomiga ega bo'ladi. Shuni ta'kidlash lozimki, bunday maqomga polisemant so'zlarda so'zning leksik-semantik variantlaridan biri ega bo'ladi. Shu o'rinda G.G. Slishkinning quyidagi fikrlarini keltirish joiz deb hisoblaymiz. U yozadiki: "...lingvokulturolog uchun konsept poliapellirlik xususiyatiga ega, ya'ni u qator til va nutq birliklari orqali reallashishi mumkin va zarur; lingvokognitolog uchun har qanday so'zga o'z konsepti mos kelsa, lingvokulturolog uchun cheklangan miqdordagi madaniy ma'no birliklari konseptlar nomi bo'lib keladi".

Til nominativ birliklarida mavjud bo'lgan madaniy informatsiya (axborot) madaniy konseptlar birliklarida mavjud bo'lgan madaniy fon, madaniy semalar orqali tasavvur qilinishi mumkin. V.N.Teliya va V.A.Maslova fikrlariga qo'shilgan holda til va milliy madaniyat o'rtasidagi aloqa madaniy konnotatsiya orqali vujudga keladi, degan fikrdamiz. Til birliklariga muhrlangan obrazlar u yoki bu sotsiumning moddiy, ijtimoiy hayoti bilan bog'liq bo'lib, ular xalq dunyoqarashi, borliq va uning turli qismlariga bo'lgan subyektiv baholari, turmush tarzi, qadriyat va urf-odatlar borasida muhim va o'ziga xos bilimlarni beradilar. Shu bois tillarning semantik makonida etnik o'ziga xosliklar kuzatilishi tabiiy hol deb o'ylaymiz. Bu, ayniqsa, milliy tillar frazeologik fondiga taaluqli frazeologizmlarda aniqroq namoyon bo'ladi. Olamning frazeologik manzarasi deganda har bir milliy tildagi FBlar semantikasida aks etgan bilimlar kvantini tushunamiz. Frazeologiya terminini keng ma'noda tushunuvchi va uning tarkibiga so'z birikmasi shaklidagi va gap shaklidagi FBlar, maqol, matallarni kirituvchi soha olimlari V.V.Vinogradov, A.V.Kunin, A.D.Reyhshteyn, L.I.Reyzenzan, M.E.Umarho'jayev fikrlarini qo'llab-quvvatlaymiz. Har qanday tabiiy tilning frazeologik va paremiologik manzarasida etnolingvistik, etnomadaniy va etnokognitiv farqli jihatlar o'z ifodasini topadi. Shu nuqtai nazardan tilning frazeologik manzarasi (TFM) bilan borliq o'rtasida to'liq moslik bo'ladi deyish to'g'ri bo'lmasa kerak. Boshqa so'zlar bilan aytganda, TFM borliqdagi predmetlarning aynan nusxasi emas, balki uning interpretatsiyasidir. Shu bois borliqdagi ma'lum predmet, hodisa haqidagi xususiyatlar turli etnomadaniyatlarda turlicha o'z ifodasini topadi. Buning sababi shuki, turli etnik madaniyat vakillari olamini o'zgacha idrok etish tarziga ega bo'lib, bu jarayonda ular o'zlari uchun muhim deb hisoblagan tomonlariga e'tibor qaratadilar. Natijada borliqdagi predmet yoki hodisaga xos muhim jihatlar o'sha sotsiumning ongi va tilidan o'rin oladi. Shuning uchun ham obyektiv olam va subyektiv olam fenomenlari interpretatsiyasi tilda, ayniqsa, frazeologizmlarda keskin farq qilishi mumkin.

Say amen (to) FB ning rus tilidagi ekvivalentlari *согласиться (с чем-л)*; o'zbek tilidagi ekvivalentlari *omin demoq, nimagadir rozi bo'lmoq, nimanidir ma'qul topmoq* (tog'ri deb hisoblamoq, qo'llab-quvvatlamok), nimagadir o'z

roziligini bermoqdir. Ushbu FBda to'siqsizlik implitsit tarzda o'z ifodasini topgani barobarida unda ingliz, rus, o'zbek tillari diniy diskursiyalariga xos xitob, nido, undan tashqaridagi harakat, ishlarni amalga oshishiga ruxsat va rozilik berishini anglatadi: *Poor father, had but to say amen to the marriage of the young couple; Ona o'g'illarini frontga kuzatar ekan, qo'l ko'tarib omin dedi.*

I don't care if I do gap shaklidagi FB rus tilida *Я не прочь, не возражаю, согласен, удѐм*; o'zbek tilida *men qarshi emasman, roziman, bo'laveradi, maqbul* kabi ekvivalentlarga ega. Ushbu FB so'zlashuv uslubiga xos bo'lib, u nutqning boshqa uslublarida deyarli uchramaydi.

Inglizlar milly frazeologik manzarasidan o'rin olgan yana bir frazeologik chatishma *bloody* (yoki *bloodied*) but ***unbowed(proud of what you have achieved despite having suffered great difficulties or losses)*** "ko'p mashaqqatlar va yo'qotishlardan jabr tortganligiga qaramasdan, erishganlaridan faxrlanmoq degan to'siqsiz semali ma'noni anglatadi. Bu ma'noni *bloody* (qonli), *bloodied* (qonga botgan), *but* (zidlov bog'lovchisi) va *unbowed* (egilmagan) leksemalarining qovushishi asosida yuzaga kelgan va bu ma'no shu holatga tushgan individga taalluqlidir.

Anything goes sodda yig'iq gap shaklidagi FB bo'lib, u Oksford ideomalar lug'atida "there are no rules about acceptable behaviour or dress" deb izohlangan, ya'ni qabul qilsa bo'ladigan, maqbul xulq yoki kiyim borasida qoidalar mavjud emasdir. Bundan shunday xulosa kelib chiqadiki, odob va kiyinish borasida qat'iy talab yoki qoliplarning bo'lishi mumkin emas, chunki har bir xalq, millat bu borada uning madaniyatidan o'rin olgan an'ana va qadriyatlariga ega. Ushbu gap maqomidagi ikki tarkibli gapda to'siqsizlik yashirin tarzda ifodalangan. Ushbu FB ning o'zbek tilidagi ekvivalenti har qanday narsa ketaveradi (bo'laveradi), bunga hech qanday to'siq, g'ov yo'qdir. Mazkur FB XIX asrning oxirlarida *everything goes* shaklida paydo bo'lgan. Inglizlardan farqli o'laroq o'zbeklar odobi va kiyinishini tartibga soluvchi ijtimoiy qoidalar, normalar va cheklovlar borligi tufayli o'zbek millati vakillari madaniyatida "*anything goes*"ning muqobili bo'lishiga ehtiyoj yo'qligidan dalolat beradi.

“**Oq yo‘l!**” iborasi rus tilida *Счастливого пути!*, *Счастливый путь!* *Добрый путь*, *Путь добрый!*, ingliz tilida *Happy journey!*, *Bon voyage!*, *Have a safe journey!*, *Have a good (safe, nice trip!*, *God speed (good speed)(to you); I wish you a pleasant journey* ekvivalentlariga ega. Ular uchun umumiy o‘xshash jihat safarga otlanayotgan kishi(lar)ga bildiriladigan tilak hamda safarga otlanayotgan(lar) uchun hech qanday to‘siq, g‘ov mavjud emasligidan dalolat beradi. Ibora tarkibida leksemalar metaforik tarzda qo‘llangan va ularda yashirin to‘siqsizlik semasi mavjud. *Bon voyage!* fransuz tilidan o‘zlashib inglizlar muloqot diskurslariga singib ketganligini ham ta’kidlash lozim.

Xulosalar. Olamning milliy lisoniy, xususan frazeologik manzarasidagi umumiy va o‘xshash jihatlar bizni o‘rab turgan olam va inson ruhoniyati birligi, turli milliy tillar vakillarining miyasida ekologik va funksional o‘xshashliklarning mavjudligidan deb bilamiz. Bunday umumiy va internatsional madaniy komponentlarning turli milliy tillarda mavjudligi turli etnos va til vakillari birbirini oson va tez tushunishlariga va muloqot qilishlariga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Беляевская Е.Г. Языковое бытие человека и этноса: психолингвистический и когнитивный аспекты. Вып. 7. Под ред. В.А. Пищальниковой. – М.: МГЭИ, 2004. – С. 12-22.
2. Boas F. Language // Boas F. General anthropology. – New York, 1938. – P. 124-145.
3. Воробьев В.В. Общие и специфические в лингвострановедении и лингвокультуроведении // Слово и текст в диалоге культур. Юбилейный сборник. – М., 2000. – С. 83-92.
4. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. – М.: Индрик. 2005. – 1038 с.
5. Воркачев С.Г. Счастье как лингвокультурный концепт. – М., 2004. – 192 с.
6. Зиновьева Е.И. Лингвокультурология: от теории к практике. Учебник. – СПб.: СПбГУ; Нестор-История, 2016. – 182 с. Воркачев С.Г. О’sha manba, 2004. – 192 с.
7. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – С. 69.
8. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – С. 27.

9. Слышкин Г.Г. Лингвокультурный концепт как системное образование// Вестник ВГУ. Серия., Лингвистика и межкультурная коммуникация, 2004. №1. – С. 29-34.
10. Телия В.Н. Русская фразеология: Семантический, прагматический, культурологические аспекты. – М.: 1996. – 288 с.
11. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Школа “Языки русской культуры”, 1996. – С. 24-37.
12. Oxford Idioms Dictionary for learners of English (Second Edition) by Dilys Parkinson and Ben Francis. Oxford University Press, 2006. – P. 125.
13. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Издательская группа “Прогресс”, 1993. – С. 261.
14. Уорф Б. О двух ошибочных воззрениях на речь и мышления характеризующих систему естественной логики, и о том как слова и обычаи влияют на мышление// Новое в лингвистике. – Вып. 1. – М., 1960. – С. 169-182.
15. Hymes D. The ethnography of speaking // Blount B.G. (ed) language, culture and society. – Prospect Heights: Waveland Press, Inc., 1995. - P. 248-282.